

Κωνσταντοπούλου Χριστιάνα, 2009, *Κοινωνιολογία της «Καθημερινότητας»*: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Καθημερινής Ζωής, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης.

Το βιβλίο της Καθηγήτριας Κοινωνιολογίας, Χριστιάνας Κωνσταντοπούλου, αποτελεί μια σημαντική προσφορά στην ελληνική κοινωνιολογία και έρευνα, σε θέματα «καθημερινής ζωής» και επικοινωνίας. Αντλώντας τις θεωρητικές της προσεγγίσεις από τους κοινωνιολόγους της επικοινωνίας, της συμβολικής διάδρασης, αλλά και τις θεωρήσεις επικοινωνίας των επιστημών της Ψυχολογίας, της Ψυχανάλυσης και της Ανθρω-

πολογίας, εμβαθύνει στο επικοινωνιακό πλαίσιο της σύγχρονης καθημερινής ζωής, με ποικίλες αναφορές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις.

Όπως η ίδια συγγραφέας αναφέρει στην εισαγωγή του βιβλίου «Η μελέτη της καθημερινότητας εμπεριέχει μια δραματική δυσκολία, την κοινωνιολογική δυσκολία σε υπέρτατο βαθμό, γιατί το αντικείμενό της, η «καθημερινότητα», είναι θέμα τόσο οικείο, τόσο

ενδιαφέρον για τον καθένα και γοητευτικό για όλους μας, που όλοι θεωρούν ότι το γνωρίζουν καλά (επομένως όλοι θεωρούν ότι όχι μόνο μπορούν να σχολιάσουν αλλά και να υποκαταστήσουν την κοινωνιολογική ανάλυση με την κοινωνική τους άποψη). Γι' αυτό και ένα βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής είναι ότι η κοινωνική ανάλυση ταυτίζεται με την ανάλυση γνώμης και η δημοσιογραφία έχει υποκαταστήσει την κοινωνιολογική ανάλυση».

Το βιβλίο είναι δομημένο σε δύο ενότητες:

Α/ Το επικοινωνιακό πλαίσιο της σύγχρονης καθημερινής ζωής και, Β/ η αφήγηση της σύγχρονης καθημερινής ζωής, ενώ περιλαμβάνει και 11 παραρτήματα που διαπραγματεύονται αυτοτελώς διάφορα θέματα επικοινωνίας (όπως, π.χ., μοντέλα επικοινωνίας, ιστορική αναδρομή στα σύμβολα, who's who των κλασικών της επικοινωνίας κ.λπ.).

Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στους φιλοσόφους, ψυχολόγους και κοινωνιολόγους θεωρητικούς που ασχολήθηκαν με τον «κοινό καθημερινό άνθρωπο», που φώτισαν με κριτική προσέγγιση διαφορετικές πτυχές της καθημερινής ζωής, που ανέδειξαν την καθημερινότητα ως ένα πραγματικό και ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικό επίπεδο (Freud, Bourdieu, Lefebvre, Maffesoli). Στο πρώτο

αυτό κεφάλαιο του βιβλίου της, η Χριστιάνα Κωνσταντοπούλου αναδεικνύει, με πολλαπλές αναφορές στην ελληνική πραγματικότητα, το ρόλο που διαδραματίζουν στη σύγχρονη καθημερινή ζωή η συννοικία, τα καταστήματα, το καφενείο, η πλατεία και η παιδική χαρά, το Σαββατοκύριακο, οι διατροφικές συνήθειες, παρουσιάζοντας τη σύγχρονη τάση μετατόπισης του κέντρου βάρους από τους παραδοσιακούς χώρους συνεύρεσης στον υπολογιστή, την τηλεόραση, το εμπορικό κέντρο, όπου το «έχω» αντικαθιστά το «είμαι». Όπως αναφέρει και η συγγραφέας «ο μεταμοντέρνος καθημερινός άνθρωπος, ό,τι δεν μπορεί να καταναλώσει “πραγματικά”, το καταναλώνει εικονικά».

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** η συγγραφέας αναδεικνύει τα μέσα, με τα οποία πραγματοποιείται η επικοινωνιακή διαδικασία. Από την ομιλία μέχρι τη σύγχρονη τεχνολογία, τον τρόπο που αυτή προσαρμόζεται στους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες και στις διαφορετικές μορφές που αυτή παίρνει ανάλογα με τον πολιτισμό, την τεχνολογική εξέλιξη και την ατομική βούληση. Μέσα από μια κριτική προσέγγιση της εξέλιξης των επικοινωνιακών μέσων, η συγγραφέας οδηγείται στο συμπέρασμα ότι «η μεταμοντέρνα κοινωνία γίνεται πολύ επιφανειακή και χοντροκομμένη: Η πολιτική αγνοεί την κοινωνία, τα

MME παραμένουν στην επιφάνεια των πραγμάτων, οι ειδήσεις εκφράζονται μέσα από τα γνωστά παράθυρα της τηλεόρασης, η σύγχρονη καθημερινότητα παρουσιάζεται μέσα από τις αμφισβητούμενες για την ποιότητά τους αλλά υψηλής ακροαματικότητας εκπομπές και reality shows, οι καλλιτέχνες γίνονται όλο και περισσότεροι προγραμματιστές, όλο και λιγότεροι «δημιουργοί», ο έρωτας γίνεται πορνογραφία. Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία της μεταμοντέρνας κατανόησης της τραγικότητας που αποδίδει σημασία στη διασύνδεση ανάμεσα στη ζωή και στο παρόν, στην «ανταξία της ύπαρξης».

Στο **τρίτο κεφάλαιο** η συγγραφέας επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή της «Κοινωνιολογίας της Καθημερινότητας» και των θεωριών της συμβολικής διάδρασης. Από τους θεωρητικούς που ενέπνευσαν τη Σχολή του Chicago, τον Gabriel Tarde και τον George Simmel, ως τον Αμερικανό κοινωνιολόγο της επικοινωνίας Cooley, τον κοινωνιολόγο θεωρητικό της ανθρώπινης συμπεριφοράς και ετερότητας Park (με ιδιαίτερη αναφορά στον «οριακό άνθρωπο»), μέχρι τα έργα του Καναδού κοινωνιολόγου Goffman, για τη συμβολική αλληλεπίδραση, το στίγμα, το άσυλο, τη θεατρική μεταφορά και τις εθιμοτυπίες της καθημερινότητας. Η συγγραφέας δεν κάνει μια στείρα παρουσίαση

των θεωριών αλλά μια κριτική κοινωνιολογική προσέγγιση, καταγράφοντας παραδείγματα από τον ελληνικό αστικό χώρο, αναδεικνύοντας το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο της σύγχρονης Ελλάδας (που ριζίζει το κοινωνικά αποδεκτό και την παρέκκλιση από αυτό).

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** του βιβλίου της, η συγγραφέας αναλύει την επικοινωνιακή δομή της «ύστερης νεωτερικότητας», τονίζοντας ότι αυτή χαρακτηρίζεται από την υπερτίμηση της έννοιας της επικοινωνίας, τον μύθο της υπέρ-πληροφόρησης, τη μαζικότητα του ακροατηρίου, την ειδική κατηγορία των δημοσιογράφων ως «επικοινωνών», τα μονοδιάστατα μηνύματα, την εισβολή του διαδικτύου και τη θεοποίηση του υπολογιστή. Μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την εξάπλωση του ρόλου των τεχνολογιών επικοινωνίας στην κοινωνία και στην παγκοσμιοποίησή τους, μέσω της σύγκλισης των τριών μορφών της επικοινωνιακής τεχνολογίας : των MME, των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής.

Η συγγραφέας υιοθετεί έντονα κριτική στάση στην κυρίαρχη «λογική» που εμφανίζεται ως υποστηρικτής της «νέας τεχνολογίας». Η νέα γνωσιακή τάση που στηρίζεται στη «λογική της νέας τεχνολογίας» βοηθάει μεν στη συσώρευση γνώσεων, ως πληροφοριών, αλλά συνυπάρχει με μια τεράστια

απώλεια της γνώσης, ως ικανότη-
τας διασύνδεσης των συσσωρευμέ-
νων πληροφοριών, οδηγώντας
στην επικράτηση της «επικοινωνι-
νίας placebo», όπως η ίδια ορίζει
την επικοινωνία που εξαντλείται
θεωρητικά στην ύπαρξη «μέσων
επικοινωνίας» και στη μετάδοση
μηνυμάτων. Μέσα από την κριτική
παρουσίαση της «τεχνητής νοημο-
σύνης», αξιοποιώντας τις βασικές
γνωστικές θεωρίες και τα μοντέλα
της επικοινωνίας, αποδεικνύει το
δικό της κοινωνιολογικό συμπέρα-
σμα, ότι η «επικοινωνία» ως απα-
ραίτητο στοιχείο ύπαρξης «της
κοινωνίας» νοείται ως μια διαδι-
κασία της οποίας βασικό είναι το
σχεσιακό στοιχείο και οι διαφορε-
τικές εκφράσεις της ανθρώπινης
ύπαρξης. Όπως επισημαίνει η
συγγραφέας, διανύουμε μια περίο-
δο η οποία υπερεκτιμά ιδεολογικά
την ιδέα της επικοινωνίας, ταυτό-
χρονα, όμως, οδηγεί στην υποβάθ-
μισή της, στην υπεραπλούστευσή
της, στην ομοιογενοποίηση και τη
μονοδιάσταση, και ευαγγελίζεται
το «πλανητικό χωριό», ενώ η κοι-
νωνική «διασύνδεση» αλλάζει
δραματικά περιεχόμενο (προσμε-
τράται με τον αριθμό «φίλων» στο
face-book, ενώ η αλληλεγγύη εξα-
ντλείται στη εικονική συγκινησια-
κή εμπλοκή...).

Στη **δεύτερη ενότητα** του βιβλί-
ου, η συγγραφέας παρουσιάζει τον
τρόπο αφήγησης της καθημερινής
ζωής μέσα από τον κινηματογράφο,

τις τηλεοπτικές σειρές, τα κόμικς
και τα κινούμενα σχέδια. Αναδει-
κνύει τα διαφορετικά είδη του κινη-
ματογράφου, ενώ αναλύει τις αντι-
λήψεις, τις κοινωνικές συνθήκες
και το κυρίαρχο σύστημα αξιών και
προτύπων που προέβαλε το κάθε
κινηματογραφικό είδος. Ιδιαίτερα
ενδιαφέρουσα είναι η ανάλυση
περιεχομένου γνωστών τηλεοπτι-
κών σειρών και υπερπαραγωγών
του αμερικάνικου κινηματογρά-
φου, που έκαναν ρεκόρ τηλεθέασης
παγκοσμίως. Ιδιαίτερη θέση στις
αναλύσεις της συγγραφέως κατέ-
χουν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά
της ελληνικής πόλης του 1950, και ο
τρόπος που ο ελληνικός κινηματο-
γράφος αντανακλά την κοινωνική
αυτή πραγματικότητα, την καθημε-
ρινότητα αλλά και τα όνειρα και τις
ελπίδες των ανθρώπων της. Σύμφω-
να με τη συγγραφέα, μελετώντας το
περιεχόμενο των ταινιών αυτών,
μπορούμε να δούμε την αναπαρά-
σταση της ελληνικής κοινωνίας των
δεκαετιών 1950-1960, ένα κράμα
αγροτικών καταλοίπων και δυτικών
ονείρων. Η τηλεόραση παρακολου-
θεί και αναπαριστά τις εξελίξεις
της νοοτροπίας και του κοινωνικού
χώρου και, επομένως, και της οικο-
γένειας, χρησιμεύει ως αποκρυ-
στάλλωση προτύπων, ως συμβολική
αναπαράσταση ρόλων και κοινωνι-
κών σχέσεων. Οι κωμικές σειρές
στην τηλεόραση σήμερα παίρνουν
τη θέση των κωμικών ταινιών του
ελληνικού κινηματογράφου.

Με τον τίτλο «internet: ένα πλα- νητικό υπερκατάστημα σχέσεων», η συγγραφέας εμβαθύνει με κοινωνιολογικούς όρους στις ανατροπές που έχει φέρει σε επικοινωνιακό επίπεδο, το διαδίκτυο, τα blogs και τα facebook, καθώς και στις συμβολικές συμπεριφορές των ανθρώπων των εικονικών κοινοτήτων.

Ποια είναι η προστιθέμενη αξία του βιβλίου στην ελληνική κοινωνιολογική ανάλυση και έρευνα και ποια καινοτομία επιφέρει;

Το βιβλίο της Χριστιάνας Κωνσταντοπούλου είναι το πρώτο ελληνικό κοινωνιολογικό βιβλίο ανάλυσης της καθημερινότητας, της επικοινωνίας, της κοινωνικής διάδρασης και των εικονικών σχέσεων, θέματα που αποσπασματικά έως καθόλου έχουν απασχολήσει τους κοινωνιολόγους της Ελλάδας.

Η εξαιρετική ικανότητά της να αξιοποιήσει, και όχι απλά να παρουσιάσει, τα έργα των κοινωνιολόγων και των θεωρητικών άλλων επιστημών για την επικοινωνία και

την καθημερινότητα, ως εργαλείο ανάλυσης της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης και ελληνικής καθημερινότητας, καθιστά το βιβλίο της επιστημονικά σημαντικό για τους κοινωνιολόγους, τους ψυχολόγους, τους ειδικούς της πληροφορικής, τους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων, τους δημοσιογράφους, τους φοιτητές.

Το βιβλίο της Χριστιάνας Κωνσταντοπούλου είναι το επιστέγασμα πολυετούς ποιοτικής έρευνας – ανάλυσης περιεχομένου ταινιών, τηλεοπτικών σειρών, περιοδικών, κόμικς και παρατήρησης των επικοινωνιακών σχέσεων σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης συμβίωσης και συμβολικής διάδρασης και αποτελεί σημαντική συμβολή, ενώ καλύπτει ένα κενό στην ελληνική κοινωνιολογική βιβλιογραφία.

Λιδάκτωρ Άννα Τριχοπούλου